

ks. Jan Dyduch

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

Posoborowa instytucjonalna odnowa Kościoła krakowskiego według kardynała Karola Wojtyły

Kardynał Karol Wojtyła napisał w studium o realizacji *Vaticanum II*: „Biskup, który uczestniczył w II Soborze Watykańskim, odczuwa potrzebę spłacenia długu”¹. Już w czasie trwania Soboru podjął akcję tego „spłacania”, propagując na różne sposoby idee i wskazania soborowe. Z jeszcze większym dynamizmem czynił to po zakończeniu Soboru, realizując bogaty program odnowy Kościoła, zarówno w jego wymiarze powszechnym, wymiarze polskim, a w szczególności dokonując odnowy Kościoła krakowskiego, którego od 16 czerwca 1962 roku był tymczasowym administratorem jako wikariusz kapitułny, a od 30 grudnia 1963 roku arcybiskupem. Ta wieloletnia działalność w duchu nauczania i wskazań *Vaticanum II* przyniosła obfite owoce. Stąd opinia, z którą można się spotkać współcześnie, obchodząc 50-lecie rozpoczęcia Soboru, głosząca, że w Polsce dziedzictwo *Vaticanum II* zatrzymało się „na progu zakrystii”², jest nieprawdziwa i niesprawiedliwa.

Odnowa Kościoła krakowskiego pod przewodnictwem kardynała Karola Wojtyły dokonywała się w różnych dziedzinach. Warto rozważyć odnowę instytucji w Kościele Krakowskim, która nie była pozbawiona głębi teologicznej.

¹ K. Wojtyła, *U podstaw odnowy: studium o realizacji Vaticanum II*, Kraków 1972, s. 5.

² Por. J. Prusak, *Duchowe tsunami do nas nie dotarło*, „Tygodnik Powszechny” 2012 nr 32, s. 3.

1. Podstawy teologiczne

Sobór Watykański II, zamierzając dokonać odnowy Kościoła i ten odnowiony Kościół ukazać współczesnemu światu, postawił pytanie: „*Ecclesia quid dicis de teipso*”? – Kościele, co mówisz sam o sobie? Odpowiadając na to pytanie, Sobór nie zatrzymał się na zewnętrznej szacie Kościoła, ale zaprezentował jego głębię wewnętrzną, jego niesłuchane bogactwo duchowe. Karol Wojtyła – ojciec Soboru dobrze odczytał tę wiodącą ideę soborową i dokonując odnowy struktur w Kościele krakowskim, sięgnął do głębi prawdy o Kościele. Ta prawda jest przedmiotem wiary i ma służyć ubogaceniu wiary. Dlatego napisał: „U podstaw realizacji Vaticanum II, albo inaczej – u podstaw odnowy soborowej, trzeba postawić zasadę wzbogacenia wiary”³. Wzbogacenie wiary to coraz pełniejsze uczestnictwo w prawdzie Bożej przez jej poznanie, uznanie i realizację⁴. To był istotny cel zwołania Soboru, a także wyznacznik jego realizacji: „W świetle zamierzenia Vaticanum II, który chciał być przede wszystkim Soborem duszpasterskim, pastoralnym, musimy też spojrzeć na nasz postulat wzbogacenia wiary, który stawiamy u podstaw wszelkiej realizacji Soboru, wszelkiej odnowy”⁵. Każdy Sobór jest zarazem pastoralny oraz doktrynalny i między tymi funkcjami nie ma sprzeczności, ale istnieje harmonia. Potwierdził to Sobór Watykański II, który zachowując charakter pastoralny, rozwinął naukę wiary, dając podstawy do jej wzbogacenia⁶.

Gdy rozważamy Vaticanum II pod kątem wzbogacenia wiary, na horyzoncie jego nauczania jawi się Bóg Stwórca: „Przedwieczny Ojciec na skutek najzupełniej wolnego i niezgłębionego zamysłu swej mądrości i dobroci stworzył cały świat, a ludzi postanowił wynieść do udziału w życiu Bożym...”⁷. Bóg objawia się ludziom także przez swoje stworzenia i dlatego do Jego poznania człowiek może dojść przy pomocy swego rozumu. Jest to poznanie z rzeczy stworzonych, ale poznanie Boga jako Ojca, jego miłości do stworzenia dokonuje się przez wiarę. Prawda o Bogu, który stwa-

³ K. Wojtyła, *U podstaw odnowy...*, dz. cyt., s. 11.

⁴ Por. tamże, s. 1–12.

⁵ Tamże, s. 12.

⁶ Por. tamże, s. 13.

⁷ Sobór Watykański II, konst. *Lumen gentium* [dalej: KK], 2.

rza świat i utrzymuje go przy istnieniu, objawia nam transcendencję Boga i jego obecność w świecie⁸.

Pełna prawda o Bogu pochodzi z objawienia, jest to droga od Boga do człowieka. Dzięki niej człowiek poznaje wewnętrzne życie Boga, który go zaprasza do udziału w tym życiu, czyli do zbawienia. Świadomość Kościoła jest bardzo ściśle związana ze świadomością zbawienia. Zbawiający Bóg objawia się człowiekowi jako Trójca Przenajświętsza: Bóg Ojciec, Syn Boży i Duch Święty. Wzbogacenie wiary w Trójcę Przenajświętszą łączy się z rzeczywistością misji Osób Boskich, która jest posłannictwem skierowanym ku człowiekowi⁹. W tej misji Syn Boży staje się człowiekiem i dokonuje odkupienia ludzi. Odkupienie dokonane przez Jezusa Chrystusa trwa w Kościele i jest rzeczywistością zwróconą ku światu i ku człowiekowi. Odkupienie jest rzeczywistością, która stale trwa w Kościele, który jest Ciałem Mistycznym Chrystusa. Dopełnieniem prawdy o Jezusie Chrystusie i odkupieniu jest nauczanie Vaticanum II o Bogurodzicy Najświętszej Maryi Pannie, która jest pośredniczką między Bogiem i ludźmi. To pośrednictwo Bogarodzicy jest podporządkowane jednemu pośrednictwu Chrystusa. Pośrednictwo Maryi jest wyrazem Jej duchowego macierzyństwa w porządku łaski¹⁰. Maryja jest Matką Jezusa i Matką Kościoła: „Jak w niebie Matka Jezusa doznaje już chwały co do ciała i duszy, będąc obrazem i początkiem Kościoła mającego osiągnąć pełnię w przyszłym wieku, tak tu na ziemi, dopóki nie nadejdzie dzień Pański (por. 2 P 3, 10), przyświeca Ona pielgrzymującemu Ludowi Bożemu jako znak niezachwianej nadziei i pociechy”¹¹.

Idea Ludu Bożego, będąca prastarym pojęciem biblijnym, stała się dzięki Vaticanum II jedną z istotnych treści przypomnianych i pogłębionych w procesie wzbogacenia wiary. Świadomość Kościoła jako Ludu Bożego zakłada świadomość stworzenia, zbawienia i odkupienia i na niej bazuje. Rzeczywistość Ludu Bożego ma stale swe źródło i początek w objawiającym się Bogu. Odpowiedzią człowieka na rzeczywistość Ludu Bożego jest wiara¹², bowiem Sobór naucza: „W ten sposób cały Kościół ukazuje się jako Lud zjednoczony jednością Ojca

⁸ K. Wojtyła, *U podstaw odnowy...*, dz. cyt., s. 39–46.

⁹ Por. tamże, s. 47–57.

¹⁰ Por. tamże, s. 58–97.

¹¹ KK 68.

¹² K. Wojtyła, *U podstaw odnowy...*, dz. cyt., s. 98–100.

i Syna i Ducha Świętego”¹³. Idea Ludu Bożego stała się przedmiotem rozważań teologów i kanonistów doby soborowej¹⁴.

Lud Boży stanowi rzeczywistość niewidzialną, nadprzyrodzoną, ale zarazem rzeczywistość społeczną, widzialną: „Albowiem wierzący w Chrystusa odrodzeni nie z nasienia skazitelnego, lecz nieskazitelnego przez słowo Boga żywego, nie z ciała, lecz z wody i Ducha Świętego, ustanawiani są w końcu jako wybrane plemię, królewskie kapłaństwo, naród święty, lud Bogu na własność przeznaczony, który był nie-ludem, teraz zaś jest ludem Bożym¹⁵. Ten Lud Boży jest wspólnotą (*communio*), bowiem człowiek-osoba stworzony i powołany jest do wspólnoty. „Człowiek bowiem z głębi swej natury jest istotą społeczną i bez kontaktów z innymi nie może ani żyć, ani rozwijać siebie samego i swoich uzdolnień”¹⁶. Człowiek jest powołany do wspólnoty z Bogiem i do wspólnoty z ludźmi¹⁷.

Wspólnota Ludu Bożego ma charakter kapłański, gdyż we właściwy sobie sposób uczestniczy w kapłaństwie Jezusa Chrystusa: „Kapłaństwo zaś wspólne wiernych i kapłaństwo służebne, czyli hierarchiczne, choć różnią się istotą, a nie tylko stopniem, są sobie jednak wzajemnie przyporządkowane; jedno i drugie bowiem we właściwy sobie sposób uczestniczy w jedynym kapłaństwie Chrystusa”¹⁸. Kapłaństwo wspólne, zwane także powszechnym, upoważnia wiernych do apostołstwa, ma to szczególne znaczenie dla wiernych świeckich. Stąd też Sobór Watykański II wiele uwagi poświęcił apostołstwu świeckich¹⁹. Dokument soborowy *Apostolicam actuositatem*, który naucza o apostołstwie Kościoła, jest nazwany dekretem o apostołstwie świeckich.

Kościół – Lud Boży – stanowi także wspólnotę Kościołów partykularnych: „Poszczególne zaś biskupi są widzialnym źródłem i fundamentem jedności w Kościołach partykularnych, uformowanych na wzór Kościoła

¹³ KK 4.

¹⁴ Por. E. Łukaszyk, *Pojęcie Kościoła jako Ludu Bożego w eklezjologii Vaticanum II*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 16 (1969) z. 2, s. 46–62; Y. Congar, *Kościół jako Lud Boży*, „Concilium” 1–10 (1965–1966), Poznań–Warszawa 1968, s. 13–27.

¹⁵ KK 9.

¹⁶ Sobór Watykański II, konst. *Gaudium et spes* [dalej: KDK], 12.

¹⁷ Por. R. Sobański, *Inspiracje dla zagadnienia rozwoju wypływające z pojęcia communio*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 8 (1975), s. 260.

¹⁸ KK 10.

¹⁹ Por. K. Wojtyła, *U podstaw odnowy...*, dz. cyt., s. 293–300.

powszechnego, w których istnieje i z których się składa jeden i jedyny Kościół katolicki”²⁰. Biskupi ci sprawują rządy nad powierzoną sobie częścią Ludu Bożego, ale są zobowiązani do troski o cały Kościół: „Zresztą jest to uznane, że oni dobrze kierując własnym Kościołem jako częścią Kościoła powszechnego, skutecznie przyczyniają się do dobra całego Mistycznego Ciała, które jest także wspólnym ciałem Kościołów”²¹.

Kardynał Karol Wojtyła, dokonując posoborowej odnowy Kościoła partykularnego, jaki stanowi archidiecezja krakowska, przyczyniał się do dobra całego Kościoła. Stąd działania dla odnowy instytucjonalnej Kościoła krakowskiego były mocno zakorzenione w podstawach teologicznych, przypomnianych i pogłębianych przez Vaticanum II.

2. Ustanawianie nowych struktur i odnowa istniejących

Wielokrotnie przywoływane wyżej studium o realizacji Vaticanum II autorstwa Karola Wojtyły można nazwać nie tylko kompendium wiedzy o Soborze, ale także podręcznikiem, z którego można się nauczyć jego wskazań i postulatów, mówiąc najkrócej – podręcznikiem do uczenia się Soboru. Studium to jest także „splacaniem długu”, jaki autor we własnym odczuciu zaciągnął wobec Vaticanum II. W zakończeniu pisze: „Stąd też studium dotyczy realizacji Soboru, i to realizacji Soboru w Polsce, a przede wszystkim w tym Kościele, z którym piszący te słowa jest związany najściślejszym węzłem powołania”²². Posoborowej odnowie Kościoła krakowskiego, z którym kardynał Karol Wojtyła był najściślej związany, miała służyć odnowa życia i posługi kapłańskiej. W całokształcie tej odnowy bardzo pomocnym miało być powołanie i działalność Rady Kapłańskiej.

Karol Wojtyła, omawiając w przywołanym studium relacje prezbiterium z jego biskupem, odwołuje się do nauczania soborowego: „Niech ich chętnie słuchają, owszem, niech zasięgają ich rady i rozmawiają z nimi o tym, co dotyczy potrzeb pracy duszpasterskiej i dobra diecezji. Aby zaś doprowadzić to do skutku, niech mają radę, czyli senat kapłanów repre-

²⁰ KK 23

²¹ Tamże, 23.

²² K. Wojtyła, *U podstaw odnowy...*, dz. cyt., s. 357.

zentujących prezbiterium, która – w sposób dostosowany do dzisiejszych okoliczności i potrzeb, w formie i według norm, które trzeba określić prawem – swymi radami mogłaby skutecznie wspierać biskupa w kierowaniu diecezją”²³.

Powołanie Rady Kapłańskiej w archidiecezji krakowskiej poprzedził Karol Wojtyła odpowiednim przygotowaniem. W grudniu 1967 roku zorganizował sesję naukową w Krakowie. Uczestniczyli w niej profesorowie Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie, profesorowie innych uczelni kościelnych oraz licznie zebrani kapłani. Podczas sesji wygłoszono sześć referatów ubogaconych ożywioną dyskusją, w których zaprezentowano nauczanie Vaticanum II o kapłaństwie, a także wskazano na problemy życia i pracy współczesnych duszpasterzy. Owoce tej sesji kardynał postanowił przekazać wszystkim kapłanom archidiecezji. W tym celu poprosił o przygotowanie dwóch referatów:

1) O biblijnych i teologicznych podstawach kapłaństwa w świetle Vaticanum II,

2) mający charakter bardziej praktyczny, omawiający socjologiczne uwarunkowania współczesnego duszpasterzowania kapłanów, a w szczególności omawiający rolę Rady Kapłańskiej. Referaty te zostały wygłoszone na kilku konferencjach rejonowych od lutego do maja 1968 roku, w których pod przewodnictwem kardynała uczestniczyło całe prezbiterium archidiecezji. Konferencje te były okazją do pouczenia kapłanów o znaczeniu Rady Kapłańskiej, a także do wymiany myśli z arcybiskupem o nurtujących ich problemach²⁴.

Okres przygotowania do powołania Rady Kapłańskiej zbiegał się z peregrynacją wizerunku Matki Bożej Jasnogórskiej w archidiecezji krakowskiej, a właściwie z peregrynacją pustych ram i świecy, gdyż jak wiemy, komunistyczna władza „uwięziła” kopię obrazu peregrynującą po Polsce. W odezwie *Do kapłanów w Archidiecezji Krakowskiej* na temat powołania Rady Kapłańskiej kardynał nawiązał do tego wydarzenia. Przedstawiając skróto- towo soborową naukę o Kościele jako podstawie odnowy prezbiterium, napisał w odezwie:

²³ Sobór Watykański II, dekret *Presbyterorum ordinis* [dalej: DK], 7; por. K. Wojtyła, *U podstaw odnowy...*, dz. cyt., s. 327–328.

²⁴ Por. Rada Kapłańska Archidiecezji Krakowskiej, „Notificationes” 1969, s. 107.

Odnowę prezbiterium w całym Kościele oraz w każdej diecezji trzeba związać z nauką, zawartą w głównych dokumentach Soboru, zwłaszcza w konstytucji o Kościele, a oprócz tego w specjalnych dekretach o urzędzie biskupim oraz o życiu i posłudze kapłanów²⁵.

Następnie odezwa prezentuje zadania Rady Kapłańskiej, podaje jej charakterystykę i miejsce wśród innych organów archidiecezji²⁶. Podkreśla doradczy charakter Rady Kapłańskiej: „Rada Kapłańska stanowi organizm nowy o charakterze doradczym, z głosem konsultatywnym. Jednakże na tym właśnie polega znaczenie tego organizmu. Wiadomo bowiem, ile w życiu ludzkim – a bardziej jeszcze społecznym – zależy od właściwego *concilium*: od rozeznania, od opinii, od naświetlenia spraw, którymi żyje dana społeczność i dla których działa. Bez tej funkcji ani prawa stanowione, ani podejmowane decyzje, ani też ich wykonywanie nie może być dość głęboko zakorzenione w życiu wspólnym”²⁷.

Ostateczne ukonstytuowanie Rady Kapłańskiej dokonało się przez dekret kardynała zatwierdzający jej członków wybranych w powszechnych wyborach kapłanów archidiecezji i mianowanych do Rady²⁸. Rada Kapłańska archidiecezji krakowskiej, jawiąca się jako nowy organ doradczy arcybiskupa, podjęła wyznaczoną jej działalność w dniu 8 maja 1969 roku²⁹.

Dotychczas rolę organu doradczego arcybiskupa spełniała Kapituła Katedralna na Wawelu, zgodnie z KPK z 1917 roku (por. kan. 391). Powołując Radę Kapłańską jako organ doradczy i senat arcybiskupa, Karol Wojtyła zdecydował, że do niej należy rola senatu. Natomiast pozostawił Kapitulę Katedralnej jej zasadniczą funkcję, jaką był wybór tymczasowego rządcy diecezji (wikariusza kapitulnego) podczas wakansu stolicy biskupiej „Rada Kapłańska nie narusza zasadniczej funkcji Kapituły, jaką jest wybór rządcy diecezji *sede vacante*”³⁰. Był to element odnowy Kapituły Katedralnej, którą przewidywały wskazania soborowe: „Instytucje te, zwłaszcza kapituły katedralne, o ile istnieje taka potrzeba, winny zostać zreorganizowane

²⁵ Odezwa, „Notificaciones” 1969, s. 109.

²⁶ Por. tamże, s. 109–111.

²⁷ Tamże, s. 111.

²⁸ Dekret, 3 V 1969, „Notificaciones” 1969, s. 118–119.

²⁹ Szerzej na ten temat zob. J. Dyduch, *Działalność Rady Kapłańskiej Archidiecezji Krakowskiej za czasów Kardynała Karola Wojtyły*, „Prawo Kanoniczne” 40 (1997) nr 1–2, s. 57–70.

³⁰ Odezwa, „Notificaciones” 1969, s. 111.

z dostosowaniem do potrzeb dnia dzisiejszego”³¹. Inna reforma Kapituły Katedralnej nie została podjęta przez kardynała Karola Wojtyłę ze względu na to, że oczekiwano na nowy KPK, który był wówczas przygotowywany i który miał się zająć tą sprawą³².

Przeprowadzając posoborową reformę Kościoła krakowskiego, kardynał Karol Wojtyła zachował umiar i rozagę, starając się uniknąć szkodliwego pośpiechu i nieprzemyślanych posunięć. Pisał: „Są wprawdzie wypowiedzi, które nad wszystko przedkładają pośpiech w realizacji Soboru – najważniejsza jednak jest gruntowność. Musimy wszyscy dobrze rozumieć, co naprawdę «Duch mówi Kościołowi» (Ap 2, 7) i czego odeń żąda, aby prawidłowo i skutecznie podejmować kroki zmierzające do odnowy w duchu Vaticanum II”³³.

Ta powściągliwość przejawia się w powoływaniu rad duszpasterskich, zarówno archidiecezjalnej, jak i parafialnych. Powołanie takich organów postuluje Vaticanum II: „Jest bardzo pożądane, aby w każdej diecezji ustanowiono specjalną radę duszpasterską...”³⁴. Powołując Radę Kapłańską jako nowy organ posoborowy, Karol Wojtyła zamierzał utworzyć diecezjalną radę duszpasterską. Pisał: „Tam właśnie (w motu proprio *Ecclesiae sanctae*) znajduje się zalecenie, aby powoływać w diecezjach Rady Kapłańskie oraz Rady Duszpasterskie. W najbliższym czasie zamierzamy to uczynić, powołując naprzód Radę Kapłańską”³⁵.

Zamiar ten nie został do końca zrealizowany, chociaż prace nad powołaniem diecezjalnej rady duszpasterskiej były na przełomie 1971 i 1972 roku na ukończeniu. Jednak ze względu na mający się rozpocząć Duszpasterski Synod Archidiecezji Krakowskiej uznano jej powołanie za przedwczesne. Istniała uzasadniona obawa dublowania tej samej działalności. Postanowiono więc, że do zakończenia synodu zostanie powołana diecezjalna rada duszpasterska i jako swoje pierwsze zadanie podejmie realizację uchwał synodalnych³⁶.

³¹ Sobór Watykański II, dekret *Christus Dominus* [dalej: DB], 27.

³² Szerzej na ten temat zob. J. Dyduch, *Posoborowa odnowa Kapituły Metropolitalnej w Krakowie*, „*Analecta Cracoviensia*” 37 (2005), s. 497–508.

³³ Odezwa, „*Notificationes*” 1969, s. 110.

³⁴ DB 27.

³⁵ Odezwa, „*Notificationes*” 1969, s. 109.

³⁶ Por. *Struktury Archidiecezji Krakowskiej*, [w:] *Duszpasterski Synod Archidiecezji Krakowskiej 1972–1979*, zebrał i oprac. T. Pieronek, Kraków 1985 [dalej: DSAK], t. I, s. 478; szerzej na ten te-

Natomiast synod krakowski przygotował klimat do powoływania rad duszpasterskich w parafiach, postrzegając je jako instytucjonalny przejaw współpracy duchowieństwa z wiernymi świeckimi. We wstępie do Statutu Duszpasterskiej Rady Parafialnej Archidiecezji Krakowskiej Karol Wojtyła napisał: „Owocna współpraca duchowieństwa i katolików świeckich ma się rozwijać przede wszystkim w podstawowej wspólnotce kościelnej, jaką jest parafia, stanowiąca ośrodek całego życia religijnego chrześcijanina”³⁷. Tworzenie rad duszpasterskich należy traktować jako sprawę pilną, uzależniając jej powołanie od należytego przygotowania parafian. W tej akcji pomocne winny być synodalne zespoły studyjne, które w określonych sytuacjach mogą stanowić załączek rady, nie można jednak mechanicznie przekształcać jej w rady parafialne³⁸. O przywołanych zespołach powiemy w następnym rozdziale.

Kardynał Karol Wojtyła podjął systematyczną odnowę kurii metropolitalnej w duchu wskazań Vaticanum II: „Kurię diecezjalną trzeba tak zorganizować, aby stała się dla biskupa przydatnym narzędziem nie tylko w zarządzaniu diecezją, ale także przy wypełnianiu dzieł apostołskich”³⁹. Kuria, będąca urzędem kościelnym, ma służyć arcybiskupowi w spełnianiu posługi duszpasterskiej. Zarówno struktury kurialne, jak osoby spełniające funkcje współpracowników arcybiskupa winny nieść mu pomoc w duszpasterstwie i apostołstwie odnośnie do całej archidiecezji oraz jej zarządzania. Drugim wymiarem działalności kurii jest służba wobec dekanatów, parafii, duszpasterzy i wiernych świeckich. W tym duchu był kształtowany Wydział Duszpasterstwa Ogólnego i blisko współpracujące z nim Wydział Katechetyczny i Wydział Duszpasterstwa Rodzin, który współpracował z Instytutem Rodziny, stanowiącym placówkę naukowo-badawczą. Posługą dobroczynności kieruje arcybiskup poprzez Wydział Duszpasterstwa Charytatywnego. W jego ramach funkcjonują cztery specjalne działy duszpasterstwa: chorych, głuchoniemych, niewidomych i nieprzystosowanych⁴⁰.

mat zob. T. Pieronek, *Rada Duszpasterska w Archidiecezji Krakowskiej*, „Notificationes” 119 (1981), s. 187–193.

³⁷ DSAK, t. II, s. 168.

³⁸ Tamże, s. 171.

³⁹ DB 27.

⁴⁰ DSAK, s. 402.

W wielokrotnie przywoływanym studium o realizacji Vaticanum II Karol Wojtyła napisał: „Pragniemy jednak – idąc za dorobkiem Soboru – szczególną uwagę zwrócić na liturgię”⁴¹. Dla odnowy liturgii w duchu soborowym w archidiecezji wydawał kolejne dekrety i rozporządzenia mające wprowadzać w życie konstytucję soborową *Sacrosanctum Concilium*. Konstytucja ta postuluje utworzenie w diecezji komisji liturgicznej promującej duszpasterstwo liturgiczne pod kierunkiem biskupa⁴². Komisja Liturgiczna Archidiecezji Krakowskiej została powołana 6 stycznia 1974 roku. Kardynał Karol Wojtyła zaznaczył: „Powierzając Komisji Liturgicznej tak ważną dziedzinę życia Kościoła, jaką jest liturgia, proszę o podjęcie zadań dla dobra i rozwoju Kościoła Krakowskiego”⁴³. W całokształcie odnowy liturgicznej doniosłą rolę spełniała muzyka kościelna. Dlatego dokument o liturgii postuluje powołanie w diecezji Komisji Muzyki Kościelnej⁴⁴. Została ona powołana w archidiecezji krakowskiej dnia 10 marca 1974 roku przez Karola Wojtyłę⁴⁵. Dla uporządkowania spraw materialnych w archidiecezji powołał on Komisję Budżetową. Jej powołanie i zadania uzasadnił nauczaniem soborowym⁴⁶. Podjęta przez kardynała Wojtyłę odnowa struktur archidiecezji krakowskiej była kontynuowana przez jego następcę kardynała Franciszka Macharskiego⁴⁷.

3. Synody krakowskie narzędziem odnowy

Jak wykazaliśmy wyżej, kardynał Karol Wojtyła postrzegał posoborową odnowę Kościoła jako wzbogacenie i ożywienie wiary Ludu Bożego. Narzędziem takiej odnowy pragnął on uczynić synody krakowskie: „Duszpasterski Synod Archidiecezji Krakowskiej 1972–1979 i I Synod Prowincji Krakowskiej 1975–1983. Trzeba zaznaczyć, że rozpoczęty 8 maja

⁴¹ K. Wojtyła, *U podstaw odnowy...*, dz. cyt., s. 201.

⁴² Por. Sobór Watykański II, konst. *Sacrosanctum Concilium* [dalej: KL], 46.

⁴³ Dekret z 31 XII 1973, „Notificationes” 1974, s. 47–48.

⁴⁴ KL 46.

⁴⁵ Dekret z 5 III 1974, „Notificationes” 1974, s. 55–56.

⁴⁶ Komunikat kard. Karola Wojtyły z 26 I 1976, „Notificationes” 1976, s. 42–43.

⁴⁷ Por. J. Dyduch, *Struktury administracyjne i kolegialne Archidiecezji*, [w:] *Archidiecezja Krakowska na przełomie tysiącleci*, red. S. Koperek i in., Kraków 2004, s. 105–113.

1972 roku przez Karola Wojtyłę Synod Archidiecezji Krakowskiej był przez niego prowadzony do 16 października 1978 roku. W tym dniu, tzn. w dniu jego wyboru na Stolicę Piotrową, nastąpił wakans stolicy krakowskiej, a tym samym na mocy prawa kanonicznego synod został przerwany. 21 listopada 1978 roku na prośbę biskupa Juliana Groblickiego – wikariusza kapitulnego⁴⁸ Kongregacja do spraw Biskupów zezwoliła na kontynuowanie prac synodalnych *sede vacante*⁴⁹. Dalsze prowadzenie synodu polecił nowy arcybiskup krakowski Franciszek Macharski⁵⁰. Synod archidiecezji krakowskiej jest poniekąd dziełem dwóch arcybiskupów, chociaż ostatecznego zatwierdzenia uchwał synodalnych dokonał Franciszek Macharski w dniu 8 maja 1979 roku⁵¹. Uroczystego zakończenia synodu dokonał 8 czerwca 1979 roku papież Jan Paweł II w katedrze na Wawelu. Można powiedzieć, że podczas trwania synodu dokonywała się odnowa Kościoła krakowskiego, wzbogacanie wiary jego ludu. Franciszek Macharski zaświadczył o tym wobec Ojca Świętego Jana Pawła II podczas uroczystego zakończenia synodu: „...już teraz pragnę złożyć świadectwo o mym głębokim przeświadczeniu: ta archidiecezja stała się zdumiewająco dojrzałym Ludem Bożym, wspólnotą wspólnot współdziałających dla dobra zbawienia...”⁵².

Odnowa Kościoła krakowskiego dokonująca się podczas trwania Duszpasterskiego Synodu Archidiecezji Krakowskiej, a potem kontynuowana w realizacji uchwał synodalnych, była zakorzeniona w jego genezie. Kardynał Karol Wojtyła, inspirowany dziejami naszej ojczyzny, a w szczególności dziejami Krakowa, w duchu patriotyzmu postanowił wykorzystać 900. rocznicę pasterzowania i śmierci św. Stanisława, biskupa krakowskiego i męczennika. Dostrzegając jego jednoczącą rolę u początku państwowości polskiej, zamierzał zaktualizować jego życie i działalność dla czasów współczesnych, teraźniejszych. Dlatego napisał: „W jaki sposób możemy tego dokonać? Zdaje się, że samo tylko przypomnienie rocznicy nie wystarczy. Żyjemy w epoce, która poprzez soboro-

⁴⁸ Prośba biskupa J. Groblickiego z 17 XI 1978, „Notificaciones” 1979, s. 30–31.

⁴⁹ Dekret Kongregacji ds. Biskupów z 21 XI 1978, prot. N. 338/75, „Notificaciones” 1979, s. 31.

⁵⁰ Dekret arcybiskupa Fr. Macharskiego z 1 III 1979, „Notificaciones” 1979, s. 83.

⁵¹ Dekret arcybiskupa Fr. Macharskiego z 8 V 1979, DSAK, t. II, s. 358.

⁵² Przemówienie Fr. Macharskiego z 8 VI 1979, DSAK, t. II, s. 354.

we *accomodata renovatio*, a u nas w Polsce także przez Wielką Nowennę, uczy nas szukać wyrazu przeszłości w terażniejszości. Dlatego też dziewięćsetna rocznica św. Stanisława domaga się takiego wyrazu”⁵³. Karol Wojtyła odczytywał aktualność świadectwa św. Stanisława, który uczył, jak pogłębiać i bronić wiary i zasad moralnych nie tylko w życiu osobistym, ale i społecznym. To świadectwo postrzegał jako powiązanie z soborowym ubogaceniem wiary.

Wśród narzędzi szerzenia tego świadectwa św. Stanisława, z wykorzystaniem nauczania soborowego, widział synod. Uzasadniał to następująco: „W okresie dziewięćsetnej rocznicy zamierzamy zwołać i przeprowadzić w Archidiecezji Krakowskiej Synod... Ostatni Synod w naszej Archidiecezji odbył się w roku 1938. Z racji kanonicznych powinien być znowu zwołany. Jednakże ważniejsza od racji kanonicznych, od przepisów prawa kościelnego jest potrzeba gruntownego przejścia w naszym Kościele ogromnego bogactwa nauki Soboru Watykańskiego II”⁵⁴.

Dla realizacji tego celu Karol Wojtyła zaproponował nowy model synodu, mianowicie synod pastoralny, różniący się od dotychczasowych synodów, które miały charakter jurydyczny. Punktem wyjścia synodu pastoralnego miała być „nauka Vaticanum II prawidłowo zidentyfikowana pod kątem wprowadzenia w nauczanie i postępowanie Kościoła lokalnego”⁵⁵. Warto dodać, że element jurydyczny ma swoje miejsce w synodzie pastoralnym, gdyż prawo kanoniczne jawi się także jako narzędzie duszpasterstwa⁵⁶. Synod pastoralny, mający dokonać wzbogacenia wiary oraz odnowy postaw moralnych, winien w swoją działalność zaangażować możliwie szerokie rzesze wiernych. Winien być akcją duszpasterską: „Chodzi mianowicie o to, że Synod już swoją strukturą, swoją tematyką, swoją metodą pracy ma zapoczątkować akcję. Można by ją nazwać akcją autorealizacji Kościoła krakowskiego”⁵⁷.

⁵³ K. Wojtyła, *Problem 900. rocznicy św. Stanisława oraz Synodu Prowincjalnego*, „Notificationes” 1972, s. 131.

⁵⁴ Tenże, List pasterski w związku z 900. rocznicą św. Stanisława, „Notificationes” 1972, s. 103.

⁵⁵ Tenże, *Problem...*, dz. cyt., s. 133.

⁵⁶ Por. J. Dyduch, *Rola i znaczenie Duszpasterskiego Synodu Archidiecezji Krakowskiej 1972-1979*, „Analecta Cracoviensia” 41 (2009), s. 445.

⁵⁷ K. Wojtyła, *Przemówienie do Komisji Głównej*, 23 X 1974, DSAK, t. II, s. 133.

Synod, będąc w założeniu akcją duszpasterską wśród wiernych, poszukiwał odpowiednich sposobów dotarcia i kontaktu z nimi. Posłużono się wielowymiarowym dialogiem i szerokimi konsultacjami. Miały temu służyć następujące struktury synodalne: Komisja Główna, komisje robocze, komisje rzeczoznawców, zespoły redakcyjne, synodalne zespoły studyjne i zebrania plenarne⁵⁸. Szczególniejsze zadania konsultacyjne i dialogiczne spełniały synodalne zespoły studyjne. Uczestniczący w nich mieli poznać naukę Kościoła, skonfrontować ją ze współczesną sytuacją i w duchu nauczania Kościoła dać apostołską odpowiedź⁵⁹. Tam uczyli się także pracy zespołowej.

Było to niezwykle ważne w okresie dyktatury komunistycznej, jaka panowała wówczas w Polsce, likwidując stowarzyszenia i organizacje katolickie. Zespoły synodalne uczyły także dialogu duchownych z wiernymi świeckimi, którzy w tych trudnych czasach służył jedności w Kościele.

Jako narzędzie odnowy posoborowej postrzegał także kardynał Karol Wojtyła synod prowincjalny. W przywołanym już Liście pasterskim w związku z 900-setną rocznicą św. Stanisława napisał: „W okresie 900-setnej rocznicy św. Stanisława zamierzamy zwołać i przeprowadzić w Archidiecezji Krakowskiej synod, który – jeśli biskupi pozostałych diecezji metropolii do tego się przyłączą – stanie się z kolei Synodem Krakowskiej Prowincji Kościelnej”⁶⁰. Tak więc 900. rocznica śmierci św. Stanisława miała być także tłem i kontekstem dla synodu prowincjalnego. Ale nie tylko, bo wiem Karol Wojtyła pisał również o zbliżającej się 50. rocznicy utworzenia metropolii krakowskiej w 1925 roku. Odwoływał się do ówczesnych norm kanonicznych, które przewidywały zwoływanie synodów prowincjalnych co 20 lat (kan. 283, 1917 r.)⁶¹. Taki synod powinien mieć charakter pastoralny i służyć recepcji nauczania soborowego na terenie metropolii krakowskiej⁶².

⁵⁸ Statut Duszpasterskiego Synodu Archidiecezji Krakowskiej, n. IV, „Notificationes” 1972, s. 146.

⁵⁹ Por. K. Górny, *Działalność Synodalnych Zespołów Studyjnych*, [w:] *Synod Krakowski odczytany na nowo...*, dz. cyt., s. 26.

⁶⁰ „Notificationes” 1972, s. 103.

⁶¹ Por. K. Wojtyła, *Problem...*, dz. cyt., s. 132.

⁶² Por. tamże, s. 133–135.

Przygotowania do I Synodu Prowincji Krakowskiej rozpoczęły się wiosną 1973 roku powołaniem Komisji Ekspertów, a następnie jej poszerzeniem i przekształceniem w Komisję Koordynacyjną Synodu Prowincjalnego 2 października 1973 roku. Komisja Koordynacyjna odbyła swe pierwsze posiedzenie w Krakowie dnia 28 października 1975 roku, w 50. rocznicę promulgowania bulli *Vixdum Poloniae unitas*, ogłaszającej utworzenie metropolii krakowskiej. Ta data uważana jest za rozpoczęcie I Synodu Prowincji Krakowskiej⁶³. Istotną rolę odegrały synodalne zespoły konsultacyjne, które nadawały mu charakter pastoralny i angażowały wiernych metropolii⁶⁴. W uroczystym zakończeniu w katedrze na Wawelu 22 czerwca 1983 roku uczestniczył jego inicjator i inspirator Jan Paweł II. Powiedział wówczas: „Niech owoc tego Synodu okaże się w tym, że Trójca Przenajświętsza jeszcze bardziej będzie przebywać w duszach wszystkich synów i córek tej wielkiej wspólnoty, jaką stanowi Metropolia Krakowska”⁶⁵. W słowach tych powraca idea, że I Synod Prowincji Krakowskiej miał być narzędziem odnowy przez wzbogacenie wiary. Formalnie uchwały synodu zostały promulgowane Dekretem Biskupów Diecezjalnych Metropolii Krakowskiej z dnia 26 listopada 1990 roku⁶⁶.

Zakończenie

Karol Wojtyła, uczestnik wszystkich sesji Vaticanum II, był jego entuzjastą. Już w czasie trwania soboru jego idee i wskazania przeszczepiał na grunt Kościoła krakowskiego. Po zakończeniu Soboru rozpoczął program odnowy archidiecezji krakowskiej w jego duchu. Była to odnowa wielopłaszczyznowa, także reforma struktur diecezjalnych i tworzenie nowych, przewidzianych we wskazaniach soborowych. Odnowa ta była głęboko zakorzeniona w teologii soborowej, którego wiodącą ideą było wzbogacenie wiary Ludu Bożego. W recepcji nauczania soborowego wykorzystał jako narzę-

⁶³ Por. T. Pieronek, *Wprowadzenie*, [w:] *Communio et communicatio: Pierwszy Synod Prowincji Krakowskiej*, Kraków 1994 [dalej: PSPK], s. VI-XVI.

⁶⁴ Szerzej o Synodzie zob. J. Dyduch, *Charakterystyka I Synodu Prowincji Krakowskiej*, dz. cyt., s. 231-242.

⁶⁵ PSPK, s. 39.

⁶⁶ Tamże, s. 42.

dzie zarówno Duszpasterski Synod Archidiecezji Krakowskiej, jak i I Synod Prowincji Krakowskiej, którym nadal charakter pastoralny.

Post-conciliar institutional renewal of Krakow's Church according to cardinal Karol Wojtyła

Cardinal Karol Wojtyła, inspired by the Second Vatican Council, initiated a renewal of Krakow's Church. The process was multidimensional and involved, among others, a reform of existing archdiocesan structures and a creation of new ones. The renewal was deeply rooted in the theology of the Second Vatican Council, especially in its teaching on the Church, presented by the Council as a community of the People of God, and the Mystical Body of Christ. To achieve accurate reception of the teaching of the Council, card. Wojtyła used the Archdiocesan Synod of Krakow and the Provincial Council.

Keywords: Karol Wojtyła, the Second Vatican Council, enrichment of faith, the Presbyteral Council, metropolitan curia, Pastoral Council, Pastoral Synod of Krakow Archdiocese, the First Provincial Council

Słowa kluczowe: Karol Wojtyła, Sobór Watykański II, wzbogacenie wiary, Rada Kapłańska, kuria metropolitalna, Rada Duszpasterska, Duszpasterski Synod Archidiecezji Krakowskiej, I Synod Prowincji Krakowskiej